

POSTMODERNISME EN AVANT-GARDE.
STAPSTENEN NAAR EEN ANDERE MODERNITEIT

Heinz Paetzold, *The Discourse of the Postmodern and the Discourse of the Avant-Garde. A Series of ten Lectures concerning the Link between Social Philosophy and Aesthetics under the Conditions of Postmodernity*. Maastricht, Jan van Eyck Akademie, 1994, 94 blz. — ISBN 90-72076-04-4

De avant-garde en het postmodernisme hebben twee zaken met elkaar gemeen: hun kritiek op de moderniteit en hun verwijzing naar de kunst als de plaats waar die moderniteit overschrijdbaar is in de richting van een 'andere' moderne. — Dit is zowat de stelling die deze lezingenreeks samenhoudt. Het is tevens een denkweg die de auteur genegen is, zo blijkt althans uit het slothoofdstuk.

Behalve het feit dat we nooit echt goed aan te weet komen waarom de kunst precies het gedroomde middel zou zijn waardoor de als negatief beschouwde differentiatie- en fragmentatie-effecten van de moderniteit ten goede zouden kunnen gekeerd worden, is de moeilijkheid van deze publicatie en haar stelling vooral gelegen in de onevenwichtige uitbouw ervan. Dit onevenwicht laat zich in zekere zin reeds aflezen uit de titel. Die belooft het discours van avant-garde en postmodernisme met elkaar te confronteren met het oog op het achterhalen van de band tussen esthetiek en sociale filosofie binnen een postmoderne constellatie. En dit allemaal in 94 blz. Men zou voor minder de wenkbrauwen fronsen.

Bekijkt men de tekst van naderbij, dan wordt die aanvankelijke scepsis ook bevestigd. Concreet gaat het hier om de publicatie van tien lezingen die de auteur tijdens het academiejaar 1992-93 hield voor de Jan van Eyck Akademie te Maastricht, en nadien, in een meer uitgebreide versie, voor de Universiteit van Tokyo Gedai. De onderwerpen van elk van die lezingen worden daarbij zorgvuldig afgebakend. Grosso modo wordt daarin telkens één auteur behandeld, en vrijwel steeds op een zelfde manier. De presentatie start met een situering van de auteur, een interpreterende samenvatting van diens belangrijkste geschrift(en), en het formuleren van enkele bedenkingen naar aanleiding van de achterliggende problematiek van de cyclus. Zo opent Paetzold met een tekst over Habermas en de moderniteit (hoofdstuk 1), waarin tegelijk de moderniteitsproblematiek wordt aangekaart en een positie terzake wordt voorgesteld die Paetzold weliswaar niet *verbatim* onderschrijft, maar waarvan de onderliggende interesses hem zeker niet ongenegen zijn. Nadien volgen vier lezingen over het postmodernisme. Hoofdstuk 2 en 3 brengen respectievelijk een presentatie van Lyotards *La condition postmoderne*, en diens *Le différend*, naast enkele andere teksten. Hoofdstuk 4 brengt Rorty, hoofdstuk 5 Charles Jencks, evenals de in sommige kringen notoire postmodernisme-criticus Fredric Jameson, waarna hoofdstuk 6 het postmodernisme-luik afsluit met een voorstelling van het 'zwakke denken' van Gianni Vattimo. De volgende twee hoofdstukken zijn dan gewijd aan de avant-garde, met in hoofdstuk 7 de presentatie van het beroemde boek van Peter Bürger (*Theorie der Avantgarde*) en in hoofdstuk 8 een uiteenzetting over Julia Kristeva. Deze laatste brengt Paetzold op het spoor van het feminisme, waarop hij doorgaat in hoofdstuk

9 via een schets van het denken van Luce Irigaray, maar waarin de lezer ook het thematische spoor van de cyclus bijster wordt. In het tiende en afsluitende hoofdstuk wordt dat rechtgezet. Hier vinden we immers, zoals boven reeds opgemerkt, de onderliggende problematiek en Paetzolds stellingname terzake voor het eerst helder gearticuleerd terug. Pas hier wordt duidelijk wat het nut kan zijn van de confrontatie van avant-garde en postmodernisme. Beide, aldus Paetzold, maken dezelfde geste: het instellen of het aanbrengen van een 'différend', dit is: van een niet reduceerbaar, een niet recupereerbaar verschil binnen de moderniteit. Maar beide, aldus nog Paetzold, fungeren in dat opzicht ook louter negatief. Ze formuleren in zekere zin enkel een lokaal, zij het een niet te negeren 'nee'. In die zin volstaan beide ook niet om een antwoord te kunnen bieden op het vastlopen van de moderniteit, en moeten ze dus overschreden worden. Mogelijkheden daartoe ziet de auteur in de kunst, waarnaar zowel de avant-garde als het postmodernisme verwijzen. Kunst, en bedoeld is hier natuurlijk avant-garde kunst, lijkt volgens Paetzold immers nog als enige in staat te zijn om de in de moderniteit verloren gegane sociaal-politiek werkzame, gemeenschappelijk gedeelde wereld, nieuw leven in te blazen (92). — Een stelling die in de tekst zo goed als niet beargumenteerd wordt en in die zin doet denken aan de romantische idee van een 'neue Mythologie' — en die kennelijk ook gebaseerd is op de onderliggende, al even romantische vooropstelling van het maatschappelijke impact van kunst.

De voornaamste kwaliteit van deze publicatie ligt dus vooral in de bevattelijke presentaties van de onderscheiden auteurs en hun belangrijkste teksten, en, voor wie er zin in heeft, in het rijke discussiemateriaal dat aan het eind geboden wordt.

Antoon BRAECKMAN

OVER HET GEWELD

Jos Defoort, *Wet en geweld. Over recht en gerechtigheid*. Kapellen, Pelckmans, 1994, 182 blz., 595 Bfr., ISBN 90 289 2055 2

De auteur, jurist en filosoof, brengt in dit boek persoonlijke bespiegelingen over macht, recht en gerechtigheid. Maar daar blijft het dan ook bij. We krijgen hier geen logisch opgebouwd filosofisch of ethisch discours, maar een aaneenschakeling van beschouwingen, korte bijdragen, (leuke) aforismen en vele (onbeantwoorde) vragen.

Defoort opent met een passage uit de *Tempest* van Shakespeare waarin de eindigheid en nietigheid van de menselijke activiteit wordt beschreven. Daarbij stelt hij dat wij gehecht zijn aan datgene wat veroordeeld is om ooit spoorloos te verdwijnen. Ook het recht wordt aanhoudend bedreigd, waarop de auteur de retorische vraag stelt of we van een onbedreigd recht zouden kunnen houden. Het spel van de wet en het recht blijven slechts duren zolang wij erin opgaan en uit het oog verliezen dat het een ijdele vertoning is. Voorwaar een